

ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΧΤΥΠΗΣΕ ΔΥΟ ΚΑΙ ΜΙΣΗ. Στο μικρό γραφείο στο βάθος του βιβλιοπωλείου του κυρίου ΜακΚέτσνι, την είχε αράξει ο Γκόρντον — ο Γκόρντον Κάμστακ, το τελευταίο μέλος της οικογένειας Κάμστακ, είκοσι εννέα ετών, αλλά ήδη σε κακό χάλι — ανοιγοκλείνοντας πάνω στο τραπέζι με τον αντίχειρα ένα πακέτο τσιγάρα Πλέριέρς Γουέιτς, αξίας τεσσάρων πενών.

Το ντιν-νταν ενός άλλου ρολογιού, στην απέναντι πλευρά του δρόμου — από την παμπ «Πρίγκιψ της Ουαλίας» —, τάραξε την κοιμισμένη ατμόσφαιρα. Ο Γκόρντον έβαλε τα δυνατά του και σηκώθηκε, χώνοντας το πακέτο στην εσωτερική του τσέπη. Πέθαινε για ένα τσιγάρο. Ωστόσο του 'χαν μείνει μόνο τέσσερα. Ήταν Τετάρτη σήμερα και δεν θα 'παιρνε χρήματα μέχρι την Παρασκευή. Θα του ήταν αφόρητο να περάσει την αποψινή βραδιά, αλλά και όλη την επόμενη μέρα, χωρίς τσιγάρο.

Νιώθοντας εκ των προτέρων την πίεση της αυριανής στέρησης, σηκώθηκε και πήγε προς την πόρτα — μια εύθραυστη, μικροσκοπική φιγούρα, με λεπτό σκελετό και νευρικές κινήσεις. Το δεξί μανίκι του παλτού του ήταν τρύπιο στον αγκώνα και του 'λειπε το μεσαίο κουμπί. Το φανελένιο έτοιμο παντελόνι του ήταν λεκιασμένο και δεν έστρωνε καλά πάνω του. Δεν χρειαζόταν να σηκώσει τα παπούτσια του για να δει κανείς ότι ήθελαν καινούργιες σόλες.

Τα κέρματα κουδούνισαν μέσα στην τσέπη του μόλις σηκώθηκε. Ο Γκόρντον ήξερε το ακριβές ποσό που είχε: πεντέμισι πέννες — δύο και μισή πέννες, κι ένα τρίπενο νόμισμα. Έμεινε ακίνητος, έβγαλε το τρίπενο¹ και το περιεργάστηκε. Φρικτό, άχρηστο πράγμα! Ήταν ανόητος που το δέχτηκε! Του το έδωσαν χθες όταν πήγε ν' αγοράσει τσιγάρα. «Πειράζει να σας δώσω ένα τρίπενο, κύριε;» τιτίβισε η υπάλληλος. Και, φυσικά, εκείνος δέχτηκε. «Ω, όχι, καθόλου!» είχε πει — ηλίθιε, άξιε της μοίρας σου!

Αηδίαζε με τη σκέψη των πεντέμισι πενών στην τσέπη του. Δυόμισι πέννες συν ένα νόμισμα για το οποίο δεν αξίζει να γίνεται λόγος. Τι ν' αγοράσεις με ένα τρίπενο; Δεν είναι καν νόμισμα αλλά λύση σε γρίφο. Δείχνεις γελοίος όταν το βγάζεις από την τσέπη σου, εκτός αν είναι ανάμεσα σε άλλα νομίσματα. «Πόσο κάνει;» ρωτάς για κάτι. Κι όταν η πωλήτρια σου απαντά «Τρεις πέννες», βάζεις το χέρι σου στην τσέπη για να ψαρέψεις εκείνο το περίεργο πράμα, που κολλά στην άκρη του δαχτύλου σου σαν αυτοκόλλητο. Η πωλήτρια μορφάζει. Καταλαβαίνει ότι είναι το τελευταίο σου κέρμα. Προσέχεις το βλέμμα της — το κοιτά μήπως έχει πάνω του ψίχουλα από τη χριστουγεννιάτικη πουτίγκα. Κι εσύ αποχωρείς κατακόκκινος από ντροπή· δεν πρόκειται να ξαναπατήσεις σ' εκείνο το κατάστημα. Άσε, δεν θα ξοδέψουμε το παλιονόμισμα. Θα περάσουμε ως την Παρασκευή με τις δυόμισι πέννες.

Ήταν η ώρα της ησυχίας και της μοναξιάς μετά το δείπνο, που συνήθως δεν είχε πελάτες. Ο Γκόρντον ήταν μόνος του ανάμεσα σε επτά χιλιάδες βιβλία. Το μικρό, σκοτεινό δωμάτιο που είχαν

1. *Joey*: Το ασημένιο νόμισμα των τριών πενών, όχι ιδιαίτερα δημοφιλές λόγω του πολύ μικρού μεγέθους του, σήμερα έχει μεγάλη συλλεκτική αξία.

στριμώξει το γραφείο, μύριζε σκόνη και μουχλιασμένο χαρτί και ήταν ξέχειλο από βιβλία — παλιές εκδόσεις κυρίως, που δεν τις αγόραζε κανείς. Στα ψηλότερα ράφια κοντά στο ταβάνι, οι βαριές εγκυκλοπαίδειες κείτονταν σαν φέρετρα σε ομαδικούς τάφους. Ο Γκόρντον παραμέρισε τις μπλε σκονισμένες κουρτίνες που χρησίμευαν ως διαχωριστικό για το διπλανό δωμάτιο. Στο δωμάτιο εκείνο, που είχε περισσότερο φως από το προηγούμενο, υπήρχε η δανειστική βιβλιοθήκη, όπου με δύο πένες μπορούσες να δανειστείς βιβλία. Οι βιβλιοκλέφτες, πάντως, αγαπούσαν τις δανειστικές βιβλιοθήκες. Εκεί είχε μόνο μυθιστορήματα. Και τι μυθιστορήματα! Αλλά ήταν φυσιολογικό κάτι τέτοιο.

Οκτώ εκατοντάδες βιβλία ήταν τα μυθιστορήματα που κάλυπταν το δωμάτιο μέχρι το ταβάνι· στοίβες από στενόμακρες ακαλαίσθητες ράχες, η μία πάνω στην άλλη, λες και οι τοίχοι είχαν χτιστεί με πολύχρωμα τούβλα. Τα βιβλία ήταν τακτοποιημένα με αλφαβητική σειρά: Άρλεν, Μπάροουζ, Ντίπινγκ, Ντελ, Φράνκαου, Γκάλσγουορθι, Γκιμπς, Πρίσλεϊ, Σάπερ, Ουόλπολ. Ο Γκόρντον κοιτούσε τα βιβλία με απύθμενο μίσος. Τη στιγμή εκείνη τα μισούσε όλα, ειδικά τα μυθιστορήματα. Ήταν απαίσιο να σε περικυκλώνουν εκείνα τα προχειροφτιαγμένα νερόβραστα σκουπίδια, τόσα πολλά μαζί σ' ένα μέρος. Πουτίγκα, λιπαρή πουτίγκα. Οκτώ εκατοντάδες τεράστια κομμάτια πουτίγκας να μην τον αφήνουν να πάρει ανάσα — ένας τάφος από κομμάτια πουτίγκας. Καταθλιπτική σκέψη. Ο Γκόρντον πέρασε την πόρτα και μπήκε στο μπροστινό μέρος του καταστήματος. Συγχρόνως τακτοποιούσε με τα δάχτυλα τα μαλλιά του. Ήταν μια συνηθισμένη κίνηση. Ποιος ξέρει; μπορεί να έχει κορίτσια έξω. Ο Γκόρντον δεν είχε τίποτα το εντυπωσιακό πάνω του. Ήταν γύρω στο 1,70. Τα μαλλιά του, που ήθελαν κούρεμα, δημιουργούσαν μια εντύπωση ότι το κεφάλι τού 'πεφτε κάπως

μεγάλο για το σώμα του. Ο ίδιος δεν νοιαζόταν για το μικρό του ανάστημα. Όταν αντιλαμβανόταν ότι τον κοιτάζουν, άλλαζε στάση και φούσκωνε το στήθος του με αυτοπεποίθηση — πού ξέρεις; όλο και κάποιος θα ξεγελιόταν.

Ωστόσο, αυτήν τη φορά δεν ήταν κανείς έξω. Σε αντίθεση με το εσωτερικό του καταστήματος, το μπροστινό δωμάτιο διέθετε κάτι το πολυτελές· ήταν τακτοποιημένο και περιείχε δύο χιλιάδες βιβλία περίπου, χωρίς να υπολογίζουμε όσα ήταν στη βιτρίνα. Στα δεξιά υπήρχε η γυάλινη προθήκη με τα παιδικά βιβλία. Ο Γκόρντον απέστρεψε το βλέμμα του — ένα φρικτό σκονισμένο εξώφυλλο στο στιλ του Ράκαμ:² ζωτικά που συνόδευαν τη Γουέντι μέσα από ένα ξέφωτο με γαλάζιες καμπανούλες — και κοίταξε έξω στον δρόμο από το τζάμι της βιτρίνας. Ήταν μια γκρίζα μέρα, με τον άνεμο να αρχίζει να δυναμώνει. Ο ουρανός ήταν μουντός και το λιθόστρωτο είχε πιάσει γλίτσα από την υγρασία. Ήταν 30 Νοεμβρίου, του Αγίου Ανδρέα. Το βιβλιοπωλείο ΜακΚέτσνι ήταν γωνιακό, σε ένα σημείο που θύμιζε πλατεία — τέσσερις δρόμοι διασταυρώνονταν εκεί. Στα αριστερά όπως βλέπεις την είσοδο, υπήρχε μια ωραία φτελιά, γυμνή τέτοια εποχή. Τα αμέτρητα κλαδιά της έφτιαχναν μια δαντέλα σε χρώμα σέπια με φόντο τον ουρανό. Απέναντι, δίπλα από τον «Πρίγκιπα της Ουαλίας», υπήρχαν κάτι ταμπλό, καλυμμένα με διαφημίσεις για είδη διατροφής και φάρμακα, που σε προέτρεπαν να σαπίσεις τα έντερά σου μ' αυτά τα συνθετικά σκουπίδια. Μια πινακοθήκη από τερατώδη πρόσωπα —

2. Arthur Rackham (1867-1939): άγγλος εικονογράφος βιβλίων, από τους επιφανέστερους της Χρυσής Εποχής της βρετανικής εικονογραφίας. Τα καλύτερα έργα του συνόδευσαν την έκδοση βιβλίων όπως των *Πίτερ Παν* και *Παραμύθια των Αφών Γκριμ*.

όλα ροδαλά, κενά, γεμάτα ψεύτικη αισιοδοξία. «Σάλτσα Q.T.», «Τραγανιστά δημητριακά Tru-weet», «Κρασί Βουργουνδίας “Το Καγκουρό”», «Σοκολάτες Vitamalt», «Γάλα Boveh». Τίποτα δεν εξόργιζε περισσότερο τον Γκόρντον από τη διαφήμιση του γάλατος Boveh. Ένας διοπτροφόρος ποντικομούρης υπάλληλος με καλοχτενισμένα μαλλιά κάθεται στο τραπέζι ενός καφενείου και γελά με ικανοποίηση πάνω από μια κούπα γεμάτη λευκό υγρό. «Ο Ρόλαντ Μπούτα απολαμβάνει το γεύμα του με γάλα Boveh», έλεγε το σλόγκαν.

Ο Γκόρντον επικεντρώθηκε σε κάτι πιο κοντινό. Η αντανάκλαση του προσώπου του τον κοίταξε μέσα από το θαμπό από τη σκόνη τζάμι. Διόλου όμορφο αυτό το πρόσωπο. Το πρόσωπο ενός άντρα που, αν και δεν είχε πατήσει ακόμη τα τριάντα, φαινόταν γερασμένο. Πολύ χλομό, με αδρές ρυτίδες. Το μέτωπό του ήταν ωραίο, ψηλό δηλαδή, αλλά το πιγούνι του ήταν μύτερό, κι έτσι το πρόσωπο αποκτούσε ένα ιδιαίτερο σχήμα: δεν ήταν ωοειδές, αλλά θύμιζε αχλάδι. Μαλλιά καστανά ανοιχτά και απεριποίητα, στόμα κάπως απωθητικό, μάτια καφεπράσινα. Ο Γκόρντον κοίταξε αλλού. Αυτήν την εποχή μισούσε τους καθρέφτες. Όλα ήταν κρύα, παγερά. Ένα τραμ, σαν θορυβώδης κύκνος από ατσάλι, πέρασε με φόρα πάνω στο λιθόστρωτο, και το ρεύμα που δημιουργήσε στο πέρασμά του σήκωσε στον αέρα τα τσαλαπατημένα φύλλα. Τα κλαδιά της φτελιάς κουνήθηκαν και στράφηκαν προς τον νότο. Η αφίσα που διαφήμιζε τη σάλτσα «Q.T» σκίστηκε λίγο στην άκρη. Μια λωρίδα από χαρτί άρχισε να κυματίζει σαν σημαιάκι. Δεξιά στο στενό οι γυμνές λεύκες που ευθυγραμμίζονταν με το πεζοδρόμιο, λύγισαν καρτερικά από τις ριπές του ανέμου, ενός απαίσιου, μανιασμένου ανέμου· ενείχε κάτι το απειλητικό καθώς σάρωνε τα πάντα. Ήταν το πρώτο οργισμένο μουγκρητό του χειμώνα. Δύο στίχοι από

ένα ποίημα πάλευαν να γεννηθούν στο μυαλό του Γκόρντον:

Με ορμή ξεχύθηκε ο... άνεμος... Ας βρούμε ένα επίθετο εδώ, όπως άγριος· άγριος άνεμος; Όχι· καλύτερα μανιασμένος άνεμος. Ο μανιασμένος άνεμος ξεχύθηκε... όχι σαρώνει, καλύτερα έτσι.

Οι λεύκες... ας βρούμε κι εδώ ένα επίθετο, οι λυγισμένες λεύκες; Όχι, καλύτερα, οι ευλύγιστες λεύκες. Αντίθεση μεταξύ ευλυγισίας και μανίας; Δεν πειράζει. Οι ευλύγιστες λεύκες μόλις είχαν χάσει τα φύλλα τους. Καλύτερο έτσι.

Με ορμή ο μανιασμένος άνεμος ξεχύθηκε
πάνω στις ευλύγιστες λεύκες, τις γυμνές.

Πιο καλό. Η λέξη «μανιασμένος» είναι ένα εύφορο έδαφος για ομοιοκαταληξίες. Ωστόσο, υπάρχει και η λέξη «άνεμος», για την οποία δεν υπάρχει ποιητής από τον Τσώσερ και μετά, που να μην πάλεψε να της βρει μια ωραία ρίμα. Η επιθυμία του να συνεχίσει το γράψιμο τον εγκατέλειψε. Θυμήθηκε το ποσό μέσα στην τσέπη του. Πεντέμισι πένες — δυόμισι πένες κι ένα παλιονόμισμα. Το μυαλό του είχε κολλήσει από την πλήξη. Δεν μπορούσε να ασχοληθεί με ρίμες και επίθετα. Είναι αδύνατον με δυόμισι μόνο πένες στην τσέπη.

Το βλέμμα του έπεσε και πάλι στις αφίσες. Ασχήμια, φρίκη. Είχε τους λόγους του που τις μισούσε. Διάβασε μηχανικά τα σλόγκαν τους. «Κρασί Βουργουνδίας “Το Καγκουρό”, το κρασί των Βρετανών!» «Το άσθμα την έπνιγε, όχι πια!» «Σάλτσα Q.T. Η σάλτσα που κάνει τον σύζυγο ευτυχισμένο». «Όλη την ημέρα δυνατός με σοκολάτα Vitamalt!» «Καπνός για άντρες που απολαμβάνουν τη ζωή». «Τραγανιστά δημητριακά Tru-weet, για το πιο νόστιμο πρωινό». «Ο Ρόλαντ Μπούτα απολαμβάνει το γεύμα του με γάλα Bonex».

Χα! Ένας πελάτης· εν πάση περιπτώσει ένας υποψήφιος πελάτης. Ο Γκόρντον ανασκουμπώθηκε. Αν στεκόσουν κοντά

στην πόρτα, μπορούσες να παρακολουθείς διαγώνια τον δρόμο από το μπροστινό παράθυρο χωρίς να γίνεσαι αντιληπτός. Ο Γκόρντον περιεργάστηκε τον υποψήφιο πελάτη.

Ένας καθωσπρέπει μεσήλικας με μαύρο κουστούμι, καπέλο μπόουλερ, ομπρέλα και δερμάτινο φάκελο υπό μάλης — κάτι σαν δικολάβος ή δημοτικός ληξίαρχος —, που κοιτούσε προς το βιβλιοπωλείο με τα μεγάλα ανοιχτόχρωμα μάτια του. Το ύφος του πρόδιδε ενοχή. Ο Γκόρντον ακολούθησε το βλέμμα του άντρα. Α! Όστε αυτό ήταν, λοιπόν! Είχε προσέξει τις πρώτες εκδόσεις των βιβλίων του Ντ.Χ. Λώρενς στην άκρη της βιτρίνας. Μάλλον θα λαχταρούσε βρόμικες ιστορίες. Ίσως είχε ακουστά τη Λαίδη Τσάτερλι³. Είχε απαίσιο πρόσωπο, σκέφτηκε ο Γκόρντον. Χλομό, βαρύ, σκυθρωπό, με άσχημες γραμμές. Φαινόταν Ουαλός — και σίγουρα ήταν Αντικομοφορμιστής⁴. Είχε το γνώριμο ύφος του Αντιφρονούτσου, όπως φαινόταν από την έκφραση του στόματός του. Στο μέρος του θ' ασκεί καθήκοντα προέδρου του τοπικού Συνδέσμου Αγνότητας ή της Παραθαλάσσιας Επιτροπής Επαγρύπνησης (αυτοί που με πατούμενα από καουτσούκ και ηλεκτρικό φακό εντοπίζουν ζευγάρια που φιλιούνται στην παραλιακή), ενώ τώρα βρίσκεται στην πόλη για ξεφάντωμα. Μακάρι να 'μπαινε στο βιβλιοπωλείο, ευχήθηκε μέσα του ο Γκόρντον. Θα του 'δινε ένα αντίτυπο των *Ερωτευμένων γυναικών*⁵. Πόσο θα τον απογοήτευε!

3. Λαίδη Τσάτερλι: ηρωίδα του τολμηρού για την εποχή του έργου του Ντ.Χ. Λώρενς, *Ο Εραστής της Λαίδης Τσάτερλι* (1923).

4. Οι Αντικομοφορμιστές (Nonconformists) ήταν προτεστάντες και άλλοι άγγλοι χριστιανοί που δεν συναινούσαν στους κανόνες και τη διακυβέρνηση της επίσημης Αγγλικανικής Εκκλησίας.

5. *Women in love*: τολμηρό για την εποχή του μυθιστόρημα του άγγλου συγγραφέα Ντ.Χ.Λώρενς, που αναφέρεται στον έρωτα δύο αντρών — φίλων — με δύο αδελφές (1920).

Δεν συνέβη τίποτα τελικά! Ο ουαλός δικολάβος δίστασε στο τέλος. Έβαλε την ομπρέλα παραμάσχαλα και στράφηκε να φύγει. Χωρίς αμφιβολία, απόψε το βράδυ, όταν το σκοτάδι κρύβει το κοκκίνισμα της ντροπής, θα μπει σε ένα από τα καταστήματα που πουλάνε προφυλακτικά και θα αγοράσει το Άγριο ξεφάντωμα σε παρισινό κονόβιο, της Σάντι Μπλάκαϊς⁶.

Ο Γκόρντον απομακρύνθηκε από την πόρτα και κατευθύνθηκε προς τα ράφια με τα βιβλία. Στ' αριστερά, μετά τη δανειστική βιβλιοθήκη, ήταν οι πιο πρόσφατες εκδόσεις — ένα πολύχρωμο σεντόνι, τοποθετημένο εκεί για να ελκύει τα βλέμματα όσων χάζευαν τη βιτρίνα. Οι άψογες γυαλιστερές ράχες τους έμοιαζαν να σε λιγουρεύονται· σαν να σου ψιθύριζαν «Αγόρασέ με, αγόρασέ με!» Φρεσκοτυπωμένα μυθιστορήματα, παρθένες νύφες που λαχταρούσαν τη διακόρευση του χαρτοκόπτη και εκδόσεις εκτός εμπορίου, ολόιδιες με νεαρές χήρες που, αν και δεν ήταν πια παρθένες, εξακολουθούσαν να είναι λαμπερές. Εδώ και εκεί, κατά εξάδες, οι αξιολύπητες γεροντοκόρες, «τα απομεινάρια», που φύλαγαν με επιμονή την παρθενία τους. Ο Γκόρντον πήρε το βλέμμα του από τα «απομεινάρια». Του έφεραν άσχημες αναμνήσεις. Πριν από δύο χρόνια είχε δημοσιεύσει το άθλιο βιβλιαράκι του — μόνο εκατόν πενήντα τρία αντίτυπα είχαν πουληθεί. Τα υπόλοιπα είχαν ξεμείνει εκεί, στα αζήτητα. Προσπέρασε τις νέες εκδόσεις και σταμάτησε στα ράφια που είχαν λυγίσει από το βάρος των μεταχειρισμένων βιβλίων.

Πάνω δεξιά ήταν τα ράφια της ποίησης. Εκεί που βρισκόταν τώρα ο Γκόρντον, ήταν τα ράφια με την πεζογραφία, μια πληθώρα από ετερόκλητα βιβλία. Υπήρχε ένας κανόνας στο πώς

6. Ψευδώνυμο του γάλλου συγγραφέα Πιέρ Μακ Ορλάν (1882-1970), γνωστού και για τα πορνογραφικά του έργα.

τοποθετούνταν: τα καινούργια και ακριβά βιβλία στοιχίζονταν στο ύψος των ματιών. Χαμηλά όμως, κοντά στο πάτωμα, ή ψηλά προς το ταβάνι έβλεπες τους φτηνούς και φθαρμένους τόμους. Ένας άγριος δαρβινικός πόλεμος μοιάζει να εκτυλίσσεται σε όλα τα βιβλιοπωλεία: τα έργα των ζωντανών μπαίνουν στα πιο εμφανή σημεία, ενώ τα έργα των τεθνεώτων ή καταποντίζονται στη Γέεννα ή ανεβαίνουν στα ψηλά — μακριά, εννοείται, από το σημείο που τραβά την προσοχή. Στα χαμηλότερα ράφια, οι «κλασικοί», τα τέρατα της βικτοριανής εποχής, αφήνονταν στην ησυχία τους. Σκοτ, Κάρλαιλ, Μέρεντιθ, Ράσκιν, Πέητερ, Στήβενσον — με δυσκολία διάβαζες τα ονόματα των συγγραφέων πάνω στις φαρδιές άκομψες ράχες. Στα ψηλότερα ράφια, μακριά από τα βλέμματα, αναπαύονταν οι παραφουσκωμένες βιογραφίες των δουκών. Κάτω από αυτά, σε αμείωτη ζήτηση, έξ ου και η τοποθέτησή τους σε σημεία που έφτανε άνετα το χέρι, η «θρησκευτική» λογοτεχνία — όλες οι σχέτες κι όλα τα δόγματα ανακατεμένα, χωρίς καμιά διάκριση. Πέρα από τον κόσμο, από τον συγγραφέα του βιβλίου *Τα χέρια του Αγίου Πνεύματος* με άγγιξαν. Αμέσως μετά, *Η ζωή του Χριστού*. Ιησούς, ο πρώτος Ροταριανός, του Ντην Φάραρ. Το τελευταίο, ρωμαιοκαθολικής προπαγάνδας, βιβλίο του πατρός Ιλαρίωνος Τσέσνατ. Η θρησκεία πάντα πουλάει, αρκεί βέβαια να χαϊδεύει το συναίσθημα. Ακριβώς κάτω από αυτά, στο ύψος του ματιού, ήταν τα πρόσφατα. Το τελευταίο του Πρίστλι· χαριτωμένα βιβλιαράκια με αναδημοσιεύσεις ψυχαγωγικών άρθρων· το *Χαμογελάστε*, των Χέρμπερτ, Νοξ και Μάιλν· μερικά πιο σοβαρά· ένα-δυο μυθιστορήματα του Χέμινγκουεϊ και της Βιρτζίνια Γουλφ· έξυπνες, γεμάτες με λεπτομέρειες βιογραφίες, σαν να 'χουν βγει από το χέρι του Στρέιτσι. Σοφιστικέ βιβλία για ακίνδυνους ζωγράφους και ποιητές, γραμμένα από τα ευκατάστατα νεαρά τέρατα που

περνούν με τόση ευελιξία από το Ήτον στο Κέμπριτζ κι από εκεί ντουγγρού στις στήλες της λογοτεχνικής κριτικής.

Κοίταξε με βαριεστημένο βλέμμα τον τοίχο με τα βιβλία. Τα μισούσε όλα, παλιά και καινούργια, υψηλών νοημάτων ή απλοϊκά, κουλτουριάρικα ή διασκεδαστικά. Η παρουσία τους και μόνο του θύμιζε τη συγγραφική του ένδεια. Υποτίθεται ότι ήταν «συγγραφέας», ένας συγγραφέας όμως που δεν μπορούσε να «γράψει»! Το θέμα δεν ήταν αν μπορούσε να δημοσιεύσει κάτι, αλλά αν μπορούσε να γράψει κάτι, έστω και μικρό. Και όλες αυτές οι χαζομάρες που γέμιζαν τα ράφια; Ε, τουλάχιστον αυτά υπήρχαν, είχαν εκδοθεί, κάτι ήταν κι αυτό. Ακόμα και οι Ντελ και οι Ντίπινγκ⁷ κατάφερναν να τυπώσουν το καθιερωμένο ετήσιο στρέμμα χαρτιού που τους αναλογεί. Μα τα κουλτουριάρικα, τα βιβλία για τους διανοούμενους ήταν αυτά που μισούσε περισσότερο ο Γκόρντον. Βιβλία θεωρίας και εστέτ, σαν αυτά που γράφουν τα πλούσια νεαρά τέρατα του Κέμπριτζ ακόμη και στον ύπνο τους — και ο ίδιος ο Γκόρντον θα μπορούσε να γράψει οτιδήποτε, αν βέβαια είχε πιο πολλά χρήματα. Χρήματα και κουλτούρα! Σε μια χώρα σαν την Αγγλία, είναι πιο εύκολο να μπεις σε μια κλειστή λέσχη σαν τη Λέσχη των Ιππέων⁸ από το ν' αποκτήσεις κουλτούρα, αν δεν διαθέτεις χρήμα. Με το ένστικτο ενός παιδιού που κουνά το δόντι που θα του πέσει, τράβηξε από το ράφι έναν βαρύ τόμο: *Πτυχές του ιταλικού μπαρόκ*, ο

7. Η Έθελ Μ. Ντελ (Ethel M Dell, 1881-1939) ήταν συγγραφέας άνω των τριάντα δημοφιλών ρομάντσων και ο Γουόργουικ Ντίπινγκ (Warwick Deering, 1879-1950), πολυγραφότατος μυθιστοριογράφος που, όμως, δεν έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης.

8. Η Λέσχη των Ιππέων (Cavalry Club) ήταν μια ένωση ανδρών των ανώτερων τάξεων του Λονδίνου, που είχε ιδρυθεί το 1890. Το 1975 συνενώθηκε με τη Λέσχη των Φρουρών.

τίτλος. Τον άνοιξε, διάβασε μια παράγραφο και τον έχωσε ξανά στη θέση του, γεμάτος μίσος και φθόνο. Αυτή η καταστροφική παντογνωσία! Αυτή η βλαβερή διοπτροφόρα φινέτσα! Και το χρήμα που υποδηλώνει αυτή η φινέτσα! Τελικά τι υπάρχει πίσω απ' όλ' αυτά εκτός από το χρήμα; Χρήματα για να μορφωθείς όπως πρέπει, χρήματα για να αποκτήσεις φίλους με επιρροή, χρήματα για αναψυχή και ηρεμία, χρήματα για ταξίδια στην Ιταλία. Τα χρήματα γράφουν βιβλία, τα χρήματα τα πουλάνε. Μη μου δίνεις ηθικές αρετές, Κύριε, χρήματα μόνο δώσε μου.

Έβαλε το χέρι στην τσέπη του παίζοντας με τα κέρματα. Ήταν τριάντα χρονών και δεν είχε καταφέρει τίποτα· μόνο ένα άθλιο βιβλίο είχε γράψει με ποιήματα πιο πλαδαρά κι από τηγανίτες. Και από τότε, εδώ και δύο ολόκληρα χρόνια, αγωνιζόταν μες στον λαβύρινθο ενός τρομερού βιβλίου, που όμως δεν κατάφερνε να το προχωρήσει, και μάλλον δεν θα το τελείωνε ποτέ — σ' αυτό κατέληγε όταν σκεφτόταν νηφάλια. Ήταν η έλλειψη χρημάτων, απλά και μόνο η έλλειψη χρημάτων, που του αφαιρούσε την ικανότητα να «γράφει». Αυτό ήταν το Πιστεύω του: Χρήματα, χρήματα, τα πάντα έχουν να κάνουν με το χρήμα! Άραγε μπορείς να γράψεις έστω και μια μικρή νουβέλα αν δεν έχεις χρήματα να σου τονώνουν το ηθικό; Επινοητικότητα, ενέργεια, σοφία, ύφος, γοητεία — όλα πρέπει να εξαργυρώνονται σε μετρητά.

Παρ' όλ' αυτά, τα ράφια του πρόσφεραν παρηγοριά. Τα περισσότερα βιβλία είχαν φθαρεί και δεν διαβάζονταν. Όπως και να 'χει, όλοι στην ίδια βάρκα είμαστε. *Memento mori*⁹. Η λήθη περιμένει τους πάντες: κι εσάς κι εμένα και τους ψηλομύτες νεαρούς του Κέμπριτζ — αν και, εδώ που τα λέμε, τους τελευταίους

9. Ενθυμού τον θάνατο! (Να έχεις κατά νου ότι είσαι θνητός!)

θα αργήσει πιο πολύ να τους πάρει στην αγκαλιά της. Έριξε μια ματιά στους αιώνιους κλασικούς, χαμηλά κάτω στα πόδια του. Νεκροί, όλοι νεκροί. Κάρλαϊλ, Ράσκιν, Μέρεντιθ, Στήβενσον — όλοι τους πεθαμένοι, ο Θεός τούς άφησε να σαπίζουν. Περιεργάστηκε τους ξεθωριασμένους τους τίτλους. *Επιστολές του Ρόμπερτ Λούις Στήβενσον*. Χαχα! Πολύ ωραίο αυτό. *Επιστολές του Ρόμπερτ Λούις Στήβενσον!* Το εξώφυλλο είχε γίνει μαύρο από τη σκόνη. Χους ει και εις χουν απελεύσει. Ο Γκόρντον κλότσησε το πανόδετο βιβλίο του Στήβενσον. Τέχνη ή κάλπικη λίρα; Παρ' ότι Σκοτσέζος, είστε κι εσείς ψόφιο κρέας, κύριε.

Ντιν! τον ειδοποίησε το κουδούνι ότι κάποιος μπήκε στο κατάστημα. Ο Γκόρντον στράφηκε να δει. Δύο πελάτισσες είχαν μπει, από αυτές για τη δανειστική βιβλιοθήκη.

Μια καμπουριασμένη μικροαστή γυναίκα, σαν βρεγμένη πάπια που σκαλίζει με το ράμφος της τα σκουπίδια, μπήκε διαστακτικά στο κατάστημα κουνώντας αδέξια την ψάθινη τσάντα της. Από πίσω της ερχόταν χοροπηδώντας σαν σπουργίτι μια κοντή και παχουλή γυναίκα, μεσοαστή, με κόκκινα μάγουλα, έχοντας παραμάσχαλα ένα αντίτυπο του Έπους των Φόρσαϊτ — με τον τίτλο βέβαια να φαίνεται ώστε οι περαστικοί να τη θαυμάζουν για την κουλτούρα της.

Ο Γκόρντον εγκατέλειψε το ξινισμένο ύφος και χαιρέτησε τις κυρίες με την οικειότητα και τη ζεστασιά οικογενειακού γιατρού, όπως οφείλει να επιδεικνύει στους συνδρομητές μιας δανειστικής βιβλιοθήκης.

«Καλησπέρα σας, κυρία Γουίβερ. Καλησπέρα σας, κυρία Πεν. Τι απαίσιος καιρός σήμερα!»

«Φρικτός!» είπε η κυρία Πεν.

Έκανε στην άκρη για να τις αφήσει να περάσουν. Η κυρία Γουίβερ άρχισε να ψαχουλεύει την ψάθινη τσάντα της, και ένα

αντίτυπο του Ασημένιου γάμου, της Έθελ Μ. Ντελ, δεν άργησε να πέσει στο πάτωμα. Η κυρία Πεν το κοίταξε με ειρωνεία. Έτσι όπως στεκόταν, πίσω από την πλάτη της κυρίας Γουίβερ, χαμογέλασε συνωμοτικά στον Γκόρντον με ένα υπεροπτικό ύφος. Ντελ! Πόσο χαμηλά μπορεί να πέσει! Βιβλία για κακομοίρηδες! Διαβάζοντας το βλέμμα της, ο Γκόρντον ανταπέδωσε χαμογελώντας το ίδιο συνωμοτικά. Και μ' αυτά τα υψηλού επιπέδου χαμόγελα πέρασαν όλοι στη βιβλιοθήκη.

Η κυρία Πεν ακούμπησε το Έπος των Φόρσαϊτ στο τραπέζι και έστρεψε το σαν σπουργιτιού στήθος της στον Γκόρντον. Του μιλούσε πάντα φιλικά. Του απευθυνόταν με το «κύριε Κάμστακ» σαν να ήταν ο ιδιοκτήτης του βιβλιοπωλείου, και έπιανε μαζί του λογοτεχνικές συζητήσεις. Είχαν μια σχέση αλληλοκατανόησης διανοουμένων.

«Ελπίζω να απολαύσατε το Έπος των Φορσάιτ, κυρία Πεν».

«Τι σπουδαίο, τι θαυμάσιο — αληθινό επίτευγμα αυτό το βιβλίο, κύριε Κάμστακ! Γνωρίζετε ότι είναι η τέταρτη φορά που το διαβάζω; Έπος, αληθινό έπος!»

Η κυρία Γουίβερ άρχισε να ψάχνει για βιβλία, κάπως αργόστροφη για να αντιληφθεί ότι ήταν τοποθετημένα με αλφαβητική σειρά.

«Δεν ξέρω τι να πάρω αυτήν την εβδομάδα, κάτι που να μην το 'χω ξαναπάρει», μουρμούρισε μέσ' απ' τα πασαλειμμένα της χείλη. «Η κόρη μου μ' έχει ζαλίζει με τον Ντίπινγκ. Της αρέσει της κόρης μου ο Ντίπινγκ. Αλλά ο γαμπρός μου προτιμάει τον Μπάροουζ¹⁰. Δεν είμαι σίγουρη τι να πάρω».

10. Προφανώς ο Όργουελ αναφέρεται στον Έντγκαρ Ράις Μπάροουζ (Edgar Rice Burroughs, 1875-1950), πολυγραφότατο αμερικανό συγγραφέα, δημιουργό του Ταρζάν και του Τζον Κάρτερ.